

VIENMĒR LĪDZĀS

MŪRNIKMEISTARI

Kādreiz bieži uzdevu sev jautājumu: kā pirms pārsimts gadiem ligzdvieta atrada tie putni, kuri šodien izteikti saistīti ar cilvēka mājām? Piemēram, **bezdelīgas**. Šie putni šobrīd Latvijā ligzdo tikai un vienīgi telpās – kūtīs, šķūņos, garāžās un citviet. Reiz kāds bezdelīgu pāris bija kā apsēsts mūrēt ligzdu “Skaru” priekšnamā. Kad pievakarē mājas ārdurvis tika aizvērtas, bezdelīgas sasēda uz elektrības vadiem un gaidīja rītu, kad durvis atkal tiks atvērtas... Kamēr “Skaros” bija lopi, šie putni netraucēti varēja ligzdot kūtī, tomēr nereti priekšroku deva garāžai, kur durvis vakarā tika aizslēgtas. Brīžiem pat šķita, ka bezdelīgas mēģina pārbaudīt cilvēku pacietību un spēju upurēt savas ērtības uz putnu mīlestības altāra. Tomēr reti kad kāds sūdzējies, ka bezdelīgas padara dzīvi neciešamu, un prasījis, kā no tām tikt vaļā. Tieši otrādi – sevišķi jau lopkopji šos putnus mēģina savām kūtīm pat piesaistīt, jo ir taču acīm redzams, cik čakli bezdelīgas lido virs lopu mugurām un pilniem knābjiem uz ligzdām nes asinssūcējus odus un dundurus.

Diemžēl bezdelīgu radnieces **mājas čurkstes** tik nedalītu cilvēku cieņu nebauda, un pēdējos gados esmu saņēmis neskaitāmus telefona zvanus ar lūgumu palīdzēt “civilizēti” padzīt “tos nekautnīgos putnus”, kas izlēmuši savas dubļu ligzdas būvēt jaunuzceltu māju paspārnēs. Var jau cilvēkus saprast – māja jauna un svaigi krāsota, bet virs parādes durvīm paspārnē – dīvaini dubļu veidojumi! Iziet viesi uz lieveņa uzpīpēt, un... uz galvas lipīga, balta kaka!... Ko darīt? Kamēr no ligzdām nav izvesti mazuli, tās nogāzt būtu gauži nehumāni. Bet pēc tam gan iesaku čurkstu mūrējumus likvidēt un vietās, kur ligzdu atrašanās ir nevēlama, gar sienu uz dažus centimetrus gariem distanceriem novilkt stiepli vai trosīti tā, lai tā traucētu būvniecībai. Palīdzot...

Bet kā gan nekļūdīgi atšķirt bezdelīgas un čurkstes, šos lieliskos lidoņus, kas izsenis izvēlas apmesties lauku sētā un pat pilsētā? Bezdelīga ir mazliet prāvāka par mājas čurksti, ar garu, dziļi šķeltu asti un rūsganbrūnu pakakli. Čurkstei aste ir īsāka un mazāk ierobota, bet virsasti rotā koši balts laukums.

Abas radniecīgās sugas ligzdu būvei izvēlas atšķirīgas vietas. Bezdelīga savu ligzdu parasti būvē iekštelpās pie sijas vai sienas, dažus centimetrus zem griestiem, turpretī čurkstes – sienas un jumta sadures vietā ēkas ārpusē. Atšķirīga ir arī ligzdas forma.

*Bļodveidīgo
ligzdiņu
bezdelīgu
pāris mūrē
un izklāj
vairāk nekā
nedeļu.*

*Čurkstes
ligzda
ir apaļa
kā bumba,
un tajā var
ieklūt tikai
pa ieejas
caurumu.*

Bezdelīgas no dubļiem mūrētā ligzdiņa ir ar vaļēju virsu – kā plauktiņš ar ligzdas padziļinājumu, savukārt mājas čurkstes mūrējums ir akurāti lodveida, ar ieejas caurumu sānā. Abām šīm sugām var arī palīdzēt, lai ligzdiņas būtu gana drošas un ar visiem bērniem neuzkristu mājas saimniekam uz galvas. Es kūtī pie sijas piesitu paplātas, sprīdi garas līstītes, uz kurām tad bezdelīgas arī labprāt balsta savas bļodveida ligzdiņas. Līdzīgi var palīdzēt izvēlēties būvniecības vietu arī čurkstēm, lai tās savu dubļu ligzdu “ciematu” nesalīpinātu virs mājas namdurvīm.

Esmu ilgi vērojis, kā bezdelīgas mūrē savas dubļu ligzdas. Reizēm maijā vairs nav nemaz tik viegli atrast kādu pelķi, kuras malā būtu lietošanai derīgi dubļi, tāpēc putniem var palīdzēt, izrokot pagalmā nelielu, lēzenu bedrīti un ielejot tajā spaini ūdens. Satvērusi knābī dubļu piciņu, bezdelīga noskatītājā vietā pie sijas sākumā pieķeras ar asajiem nadziņiem un rūpīgi pielipina nesumu. Kad pie sijas jau samanāms ligzdiņas atveids, dubļi konstrukcijas stiprumam tiek sasaistīti ar sausas zāles stiebriņiem, un būvniecība turpinās, sēžot aizsāktajā ligzdā. Kad piciņa pēc piciņas akurāti iegūlusi paredzētajās vietās, atliek piepildīt mūrējumu ar putnu spalviņām un citu mīksto materiālu. Saprotams, ka zem klajas debess šāda ligzda samirktu un sabruktu jau pirmajā lietusgāzē, bet kūtī to sargā jumts, turklāt 4–6 baltraibās oliņas ir drošībā ne vien no kaķa, kuram pietrūkst veiklības kāpelēt pa gludu sienu, bet arī no sīļa un citiem ligzdu postītājiem, kas tomēr neriskē ieskriet vai ielidot mājā

vai kūtī. Līdzīgi ligzdas mūrē arī mājas čurkstes. Taču atšķirībā no bezdelīgām šie putni savas bumbveida dubļu mītnes mēdz būvēt tuvu citu pie citas, veidojot savdabīgas kolonijas. Iespējams, šādi mūrējumi ir drošāki pret nokrišanu. Tā kā bezdelīgu un čurkstu ligzdas ir visai pamatīgas būves, tās tiek lietotas vairākus gadus, ik pavasari nomainot izklājumu un nostiprinot nedrošākās vietas ar svaigām dubļu piciņām.

Pieļauju, ka senlaikos Latvijā tomēr nedzīvoja ne čurkstes, ne arī bezdelīgas, kuru dabiskās ligzdvietas noteikti meklējamas tālāk uz dienvidiem, alās un klinšu iedobumos. Tāpat kā pelēkais zaķis, pelēkā žurka, baltais stārķis un daudzas citas dzīvnieku sugas, arī šie putni Latvijā ienākuši līdz ar cilvēku, pateicoties tā pārveidotajai videi. Acīmredzot citviet Eiropā bezdelīgas un čurkstes jau sen apjautušas priekšrocību dzīvot līdzās cilvēkam. Ne velti spilgti atceros kādu pasaku par to, kāpēc bezdelīgai sarkana pakakle. Šī esot Dievam nozagusi uguni, lai atdotu to cilvēkam. Nesusi degošo pagali pa gaisu gaisiem, bet pagale nodegusi tiktāl, ka liesmas jau laizījušas nesējas pakakli. Bezdelīga uguni līdz cilvēka pavardam tomēr atnesusi, bet tā arī uz mūžiem tai pakakle palikusi apsvilīnāta sarkana...

Sausā vasarā
pēc dubļiem
čurkstēm var
nākties lidot
visai tālu.

Drošais
mūrējums
kalpos ne
vienu vien
gadu.

Tad nu jāsaprot, ka cilvēki godam novērtējuši šo bezdelīgas varoņdarbu un ik pavasari ar nepacietību gaida bezdelīgu atgriešanos no ziemošanas vietām Āfrikā. Atšķirībā no čurkstēm, kurām nav pat īstas dziesmas (tikai spalgs sauciens lidojumā "čurr! čurr!"), bezdelīgas ir visai aizrautīgas dziedātājas, un ligzdas būves starplaikos tēviņš mīl nosēties uz elektrības vada vai televīzijas antenas, lai steigā novidzinātu savu visai sarežģīto dziedājumu. Kārlis Grigulis to ietērpis vārdos, kurus atceros no bērnības, kad tēva māsa Peles tante mācīja mani noskaidrot: "Kamēr māte viesus vada, tikmēr bērni gaļu cep, iztek tauki ugunī, vidžu-vidžu-čurrrrrks!"

Bieži vien cilvēkiem raizes sagādā bezdelīgu vēlme īsās vasaras laikā tomēr izvest divus perējumus. Tad mazuļu barošana ieilgst līdz pat augustam, un var rasties bažas, vai līdz rudenim tie paspēs tiktāl pieņemt spēkā, lai aizlidotu līdz tālajām ziemošanas vietām. Tad jāatceras, ka dabai ir savi likumi un tie visi ir pareizi...

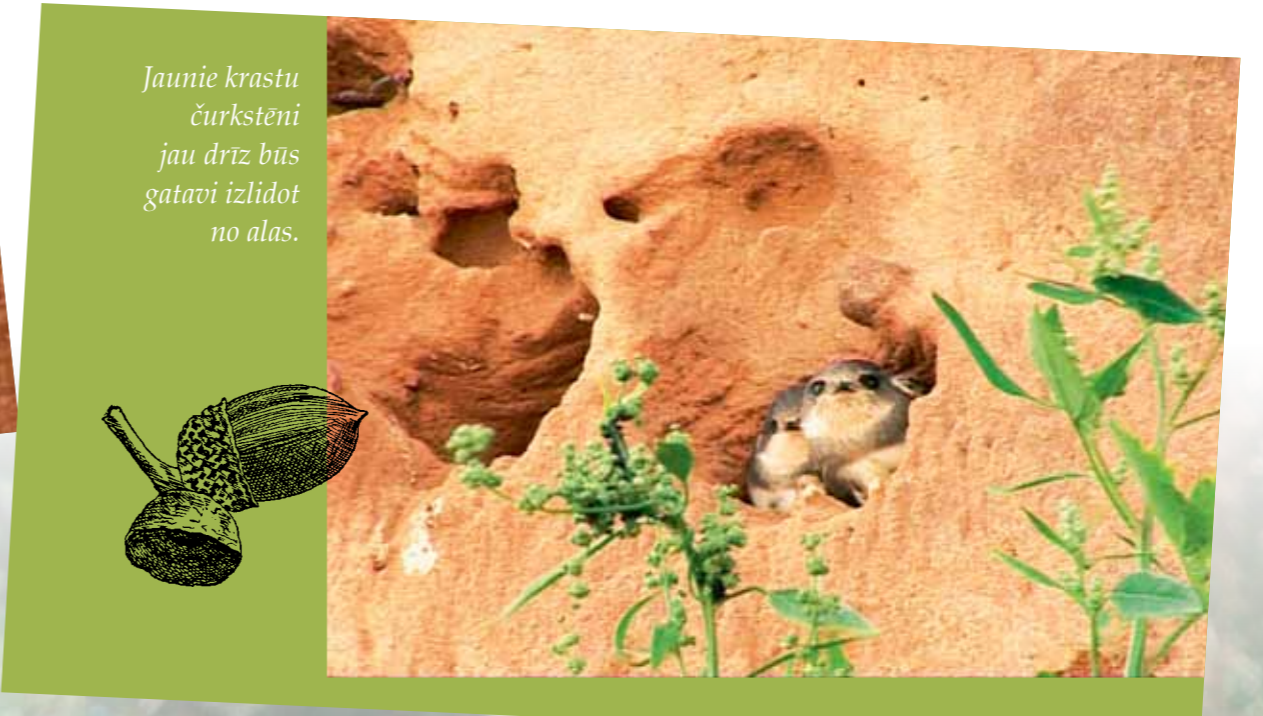
Bezdelīgu ģimenē var lieliski redzēt, kā mazuļi pakāpeniski tiek radināti pie patstāvīgas dzīves. Izlidojuši no ligzdas, tie sasēžas

rindiņā uz cūkaizgaldā malās un gaida vecākus ar barības piensumu. Pēc pāris dienām čiepstošais bērnudārzs jau pārvietojies uz pagalmu un bezdelīdzēni sasēdināti uz elektrības vada. Var manīt, ka barību vecāki sāk piegādāt krietni skopāk un uzņēmīgākie putnēni jau paši sāk izlidot īsos medību lidojumos. Acīmredzot iedzimtais instinkts pasaka priekšā, kā lidojumā ķerami kukaiņi, un turpmākais jau ir atkarīgs no pieredzes. Kamēr tās trūkums liedz saņemt pietiekami daudz barības, vecāki bezdelīdzēnus vēl piebaro, bet ar katru dienu retāk un retāk, līdz tie jau pilnībā spēj paši parūpēties par sevi. Tad jau drīz bezdelīgas sāk pulcēties baros un gatavoties tālajam ceļam uz ziemošanas vietām Āfrikā. Tomēr arī šajā laikā cilvēki bezdelīgas uzskata par labiem palīgiem, jo tās protot pareģot laikapstākļus. Rau, ja bezdelīgas zemu virs ūdens lidojot, tad tuvojoties lietus! It kā jau loģiski, jo lidojošie kukaiņi, pazeminoties atmosfēras spiedienam, kas vēsta par lietus tuvošanos, patiešām varētu pulcēties tuvāk zemei un ūdenim.

Stāsts par bezdelīgu un mājas čurksti būtu nepilnīgs, ja nepieņemtu trešo Latvijā sastopamo bezdelīgu dzimtas putnu – **krastu čurksti**. Šī bezdelīgas radniece gan pagalmos nedzīvo, taču labprāt bauda cilvēku darbības sekas, apmetoties uz dzīvi smilšu un grants karjeros. Krastu čurkstes ligzdu nevis mūrē, bet gan rok. Pareizāk gan būtu teikt, ka tās būvē paviršu ligzdiņu no zāles stiebriem pašu izraktās, līdz pat metru dziļās alās upju un jūras stāvkrastos vai karjeru stāvajās nogāzēs. Tātad arī šī suga labprāt sadzīvo ar cilvēku.

Cilvēks te palīdzēt nevar nekā. Savus rīmas spēj izbarot tikai pati bezdelīga.

Jaunie krastu čurkstēni jau drīz būs gatavi izlidot no alas.

